

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пчеліна Оксана Василівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та
судової експертології факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна

Знання про спосіб, розкриваючи динамічну сторону злочинної діяльності, визначають напрям пізнання істини, засоби, прийоми й методи виявлення, дослідження та використання доказів, а також конкретні рекомендації щодо розслідування [1, с. 432; 2, с. 104]. Оскільки процес розкриття злочину та доказування відбувається в основному порядку: від виявлення змін у матеріальному середовищі до встановлення способу, від способу вчинення злочину до виявлення суб'єкта злочину [3, с. 428]. Відповідно спосіб учинення злочину найбільшою мірою відображає форму зовнішнього прояву діяння та індивідуальні особливості, що притаманні лише йому [4, с. 36].

У зв'язку з цим важливим є питання про виділення способів учинення злочинів у сфері службової діяльності. Зокрема, проаналізувавши панівні в криміналістичних дослідженнях позиції вчених щодо критеріїв класифікації способів учинення злочинів у цілому та службових злочинів зокрема, окремі з яких наведені вище, ми пропонуємо використовувати наступні підстави поділу способів учинення злочинів у сфері службової діяльності.

1. Ознаки суб'єкта злочину, обумовлені сферою виникнення відносин, на які посягають злочинні діяння. У даному випадку мова йде про способи вчинення злочинів у сфері службової діяльності службовими особами юридичної особи публічного права та про способи вчинення вказаних злочинів службовими особами юридичної особи приватного права. Службові особи юридичної особи публічного права вчиняють злочини, що розглядаються, способами, пов'язаними

з використанням свого службового становища, у той час, як службові особи юридичної особи приватного права – способами, пов'язаними з використанням лише своїх власних службових повноважень. Також окремо слід виділити способи вчинення злочинів особами, котрі самовільно присвоїли владні повноваження або звання службової особи.

2. Різновид служби, в сфері якої вчиняються злочини. За цим критерієм слід виділяти: способи злочинів у сфері державної службової діяльності (способи злочинів у сфері державної цивільної служби; способи злочинів у сфері військової служби; способи злочинів у сфері правоохоронної служби); способи злочинів у сфері службової діяльності в державних і муніципальних закладах; способи злочинів у сфері службової діяльності в органах громадських і релігійних організацій; способи злочинів у сфері службової діяльності в приватних організаціях (способи злочинів у сфері службової діяльності комерційних приватних структур; способи злочинів у сфері службової діяльності некомерційних приватних структур).

3. Кримінально-правова ознака, за якою варто виділяти способи вчинення злочинів у сфері службової діяльності в залежності від кваліфікації злочинних діянь за відповідними статтями Особливої частини КК України.

4. За масштабом злочинних діянь пропонуємо виділяти способи окремих злочинів і злочинні технології у сфері службової діяльності.

Способи окремих злочинів у сфері службової діяльності доцільно висвітлювати з урахуванням того, що спосіб вчинення злочину утворюється з взаємопов'язаних елементів, спрямованих на готування, вчинення і приховання злочину [5, с. 178]. Відповідно варто виділяти способи підготовки, способи безпосереднього вчинення та способи приховування злочинів у сфері службової діяльності.

Підготовка до злочинів у сфері службової діяльності полягає в ознайомленні зі змістом нормативно-правових актів, установчих документів; здійсненні певних правочинів, у т. ч. шляхом укладення договорів; створенні суб'єкта господарювання; підроблені документації; отриманні та/або дачі

консультацій з організаційних і правових питань; домовленості про спільне вчинення злочинних діянь; проведенні зустрічей з іншими співучасниками; налагодженні корумпованих зв'язків; складанні й обговоренні плану дій; підборі необхідних знарядь (як приклад, форменого одягу, службових посвідчень, бланків документів, грошових коштів, транспортних засобів, певного устаткування); зборі необхідної інформації тощо.

Серед способів безпосереднього вчинення злочинів у сфері службової діяльності слід виділити: документальну фальсифікацію (створення неофіційної звітності; проведення необлікованих або неправильно зареєстрованих операцій; ведення обліку неіснуючих витрат; відображення зобов'язань, об'єкт яких неправильно ідентифікований; використання підроблених документів); зловживання впливом чи службовим становищем (дача незаконних розпоряджень підлеглим по службі чи роботі особам з приводу вчинення або невчинення певних дій в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб; неправомірне сприяння особам у здійсненні ними господарської діяльності або отриманні певних пільг; незаконне надання переваг окремим особам; неправомірне сприяння призначенню особи на посаду; неправомірне втручання в діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, державних і муніципальних закладів, громадських і релігійних організацій, приватних організацій або окремих осіб; прийняття певного незаконного управлінського рішення як у своїх, так і в інтересах інших осіб); розкрадання майна (неправомірне заволодіння або інше нецільове використання майна державною посадовою особою; неправомірне заволодіння майном у приватному секторі); протиправне використання службовою особою можливостей, пов'язаних із її службовими повноваженнями; самоправство; самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи; обманним шляхом заволодіння певним майном з використанням авторитетності займаної посади; підкуп (національних державних посадових осіб; іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій; у приватному секторі); вимагання, отримання неправомірної вигоди; невиконання чи неналежне виконання своїх

функцій (приховування працівниками правоохоронних чи контролюючих органів виявлених ними правопорушень; умисне затягування перевірок; непроведення необхідних перевірок; ненадання чи несвоєчасне надання звітної документації, невивплата заробітної плати тощо); відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом; перешкоджання здійсненню правосуддя, тощо.

Що ж стосується способів приховування злочинів у сфері службової діяльності, то останні можуть вчинятися як на стадії підготовки, так і під час безпосереднього їх вчинення або ж одразу після їх скоєння, та полягати в: навмисному знищенні документації чи інших речових доказів; фальсифікації документів; залученні корумпованих зв'язків; підкупі осіб, котрі здійснюють контроль за певною сферою діяльності; звільненні з посади або переміщенням по службі; укладанні нових договорів; легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом; ліквідації суб'єкта господарювання; ініціюванні процедури банкрутства; завідомо неправдивому повідомленні про вчинення злочину тощо.

Поряд із тим вчинення злочинів у сфері службової діяльності може здійснюватися не тільки шляхом реалізації сукупності поведінкових актів, а й комплексу поведінкових актів, що мають окрему кримінально-правову кваліфікацію (комплексу злочинів). Тобто мова йде про злочинні технології у сфері службової діяльності. Зокрема, завдяки аналізу слідчої та судової практики розслідування злочинів у сфері службової діяльності вдалося виділити наступні групи злочинних технологій, притаманних згаданій категорії злочинів: 1) технології розкрадань, що вчиняються з використанням службового становища; 2) технології заволодіння чужим майном шляхом обману; 3) технології збагачення у сфері службової діяльності; 4) технології інших злочинів, що вчиняються у сфері службової діяльності.

Література:

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики. В 3 томах / Белкин Р. С. – М. : Юристъ, 1997. – Т. 3 : Криминалистические средства, приемы и рекомендации. – 1997.

– 480 с.

2. Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.09 / Чернявський Сергій Сергійович. – Київ, 2010. – 610 с.
3. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : [підручник] / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2008. – 588 с.
4. Пясковський В. В. Спосіб учинення злочину як елемент криміналістичної характеристики насильницьких злочинів проти статевої недоторканності неповнолітніх / В. В. Пясковський // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2016. – № 1 (98). – С. 36-46.
5. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину : сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Зав'ялов Сергій Михайлович. – Київ, 2005. – 232 с.